

16de VERGADERING. — 8 FEBRUARI 1906.

Behandeling van de wetsontwerpen n°s. 192, 228 en 205.16^{de} VERGADERING.

VERGADERING VAN ZATERDAG 8 FEBRUARI 1906.

(GEOPEND TE 11 UREN.)

Ingekomen: een bericht van een lid. — Mededeeling van de benoeming van rapporteurs over wetsontwerpen. — Behandeling en aanneming van verschillende wetsontwerpen. — Nadere mededeeling van den heer Regout omtrent de mijnraadsquaestie. — Uiteengaan der Kamer tot nadere bijeenroeping.

Voorzitter: de heer Schimmelpenninck van der Oije.

Tegenwoordig, met den Voorzitter, 29 leden, te weten de heeren:

Godin de Beaufort, Raymakers, Franssen, van Nierop, Laan, van Beyma, Merkelbach, de Jong, van Waterschoot van der Gracht, van Basten Batenburg, Staal, van der Feltz, Regout, van den Biesen, Rahusen, Woltjer, van Velzen, Vermeulen, van Löben Sels, Prinzen, van Heeckeren, Havelaar, van der Does de Willebois, von Fisenne, Bevers, Hovy, Reekers en Kist,

en de heer Minister van Oorlog.

De notulen van het verhandelde in de vorige vergadering worden gelezen en goedgekeurd.

De Voorzitter deelt mede:

A. dat is ingekomen een bericht van den heer Dojes, dat hij verhinderd was de vergadering van gisteren bij te wonen.

Dit bericht wordt voor kennisgeving aangenomen;

B. dat door de afdelingen benoemd zijn tot rapporteurs over de wetsontwerpen nos. 192, 205 en 228, de heeren van Basten Batenburg, Franssen, Staal, van den Biesen en van Löben Sels.

Aan de orde is de behandeling van de wetsontwerpen:

I. VASTSTELLING VAN DE BEGROTING VAN UITGAVEN TEN BEHOEVE VAN DE VOLTOOIING VAN HET VESTINGSTELSEL, DIENST 1908 (192).

II. VOORLOOPIGE VASTSTELLING VAN HET VIII^{ste} HOOFDSTUK DER STAATSBEGROTING VOOR HET DIENSTJAAR 1908 (228).

III. VERHOOGING VAN DE BEGROTING VAN UITGAVEN TEN BEHOEVE VAN DE VOLTOOIING VAN HET VESTINGSTELSEL, DIENST 1907 (205).

Handelingen der Staten-Generaal. — 1907—1908. — I.

De Voorzitter: Ik stel voor de beraadslaging over deze wetsontwerpen gelijktijdig te voeren.

Daartoe wordt besloten.

De beraadslaging wordt geopend.

De heer Reekers: Mijnheer de Voorzitter! Alleen de meening van die leden die van oordeel waren dat wij hier niets moesten zeggen, schijnt genade gevonden te hebben in de oogen van de Commissie van Rapporteurs. Ik betreur dat, omdat ik mij nu genoodzaakt zie enkele oogenblikken van den kostbaren tijd van mijn geachte medeleden in beslag te nemen om hier te zeggen wat ik vruchteloos in de sectiën heb gezegd. Ik heb in de sectiën niets meer of minder ter sprake gebracht dan twee onderwerpen, die onlangs in de Tweede Kamer zijn ter sprake gekomen, n.l. de quaestie van den luitenant-kolonel Römer en de quaestie van de verdwenen duizenden guldens aan het Departement van Oorlog.

Het is natuurlijk allermijns bedoeling om hier de bevordering van officieren zelf ter sprake te brengen. In mijn sectie was men volkomen eenstemmig hierover, dat de bevordering van officieren is een zeer ongeschikt onderwerp voor een parlementaire vergadering, maar ik betreur den geheelen loop en den geheelen omvang dien deze zaak genomen heeft. Door twee leden van de Tweede Kamer zijn aan de pers mededeelingen gedaan en — ten minste wat betreft de mededeelingen van een van beide leden, den heer van Idsinga — deze zijn in de pers gebracht, versierd met verschillende qualificatiën, opgeleusterd door oordeelvellingen van den verslaggever en toen aan het publiek gegeven als één geheel, waardoor het publiek natuurlijk moest meenen, dat het als zoodanig afkomstig was van den heer van Idsinga.

Ik kan mij zeer goed begrijpen, dat de hoofdofficieren zich dit zeer hebben aangetrokken, omdat zij meenden daardoor te worden aangevallen door een Kamerlid, op een terrein, waarop noch zij, noch hun chef, de Minister van Oorlog, zich kon begeben te hunner verdediging. Nu is het waar, de zaak is later eenigszins opgehelderd in de pers, naderhand is gezegd wat wel en wat niet van den heer van Idsinga afkomstig was, maar met ophelderingen wordt niet alles goed gemaakt en de geheele schade toch niet te niet gedaan, want menigeen die van de eerste lezing heeft kennis genomen, leest niet de rectificatie en bij een groot deel van het publiek blijft alleen, zonder preciese gegevens, een algemeen vage indruk over, waarin die ernstigste qualificatiën de grootste plaats blijven innemen. Ik vind het zeer begrijpelijk, dat de Minister van Oorlog in een en ander aanleiding heeft gevonden, alvorens hij zijn ambt nederlegde, nog een enkel woord over deze zaak in de Tweede Kamer in het midden te brengen en den handschoen voor zijn onderhoorigen op te nemen.

De tweede quaestie is van minder belang: het verdwijnen van die duizenden guldens is door den Minister reeds zeer duidelijk gerescontreerd met de opmerking, dat er op den betrokken post een overschot in plaats van een tekort was en bovendien heeft de Minister er zeer te recht op gewezen, dat het een heel andere quaestie is of er geld zoek is geraakt, dan wel of personen die meenden aanspraak te hebben om in die verhooging te deelen, daarin inderdaad hebben gedeeld. Ik kom natuurlijk niet in de quaestie, of de reclames van die personen al dan niet juist waren. Dat is een quaestie welke men speciaal moet onderzoeken; in elk geval is het een quaestie, naar aanleiding waarvan men niet spreken kan van het verdwijnen van geld aan het Departement van Oorlog. Het is te bejammeren, dat door de wijze waarop ook deze zaak is opgezet, zich alweder een soort van legende vormt, alsof inderdaad met het geld aan het Departement van Oorlog op onbehoorlijke wijze werd omgesprongen.

In hoofdzaak heb ik het woord gevraagd om uit te spreken, dat ik betreur de neiging, om alles wat betreft het Departement van Oorlog, in het slechtst mogelijke daglicht te stellen. Misschien mag men niet aan boos opzet in deze denken; misschien gebeurt zeer veel uit lichtzinnigheid, maar zeker is het bij nadenken, dat alleen zij zich daarover kunnen verheugen, die er belang

bij hebben het te doen voorkomen alsof ons Departement van Oorlog een verzamelplaats was van misbruiken en ongerechtigheden.

Hiermede wensch ik te volstaan.

De heer **van den Biesen**, voorzitter der Commissie van Rapporteurs: Mijnheer de Voorzitter! De heer Reekers heeft gemeend te moeten zeggen, dat alleen die leden die van gevoelen waren niets te moeten zeggen, genade hebben gevonden in de oogen der Commissie van Rapporteurs.

Daar ik de eer heb voorzitter dier Commissie te zijn is het mijn plicht daarover meer licht te laten schijnen.

Toen de Commissie vergaderde, bleek, dat in twee afdelingen één lid, zegge één lid, was opgestaan om ietwat te berde te brengen.

In de eerste plaats een ontboezeming over de wenschelijkheid van de te volgen gedragslijn bij de vestingbegroting, welke volgens de Commissie even goed bij een volgende gelegenheid ter sprake kon komen. Verder waren in de tweede plaats nog besproken de twee onderwerpen waarover de heer Reekers het zoeven had, welke in het geheel niet aan de orde waren. Zij betroffen de niet bevordering van den luitenant-kolonel Römer, welk onderwerp in behandeling zal komen in deze Kamer, als een request daaromtrent aan de orde is, en verder het zoekraken van een bedrag van eenige duizenden guldens, wat de geachte vorige spreker als een kleinigheid schijnt te beschouwen.

Als het nu mogelijk was geweest, dat door de rede van den heer Reekers dat geld teruggevonden werd, dan zou hij een goed werk gedaan hebben. Noch in het Voorloopig Verslag der Tweede Kamer, noch in de kredietbegroting staat iets van die gelden. Dus wat hebben wij met die zaak te maken? Het is geheel buiten de orde.

Maar daar er bovendien in de Commissie van Rapporteurs heeren waren die als geladen Leidsche flesschen zoo vol waren van electriciteit, dat bij de minste vonk de geheele Commissiekamer in lichte laaie had gestaan, zoo achtte de Commissie het zeer verstandig dat niet uit te lokken en al die zaken te laten rusten tot tijd en wijle zij vanzelf ter sprake zullen komen.

Ik meen met dit korte woord de gedragslijn der Commissie van Rapporteurs volkomen te hebben verdedigd.

De heer **van Löben Sels**: Mijnheer de Voorzitter! Ik behoort tot de leden der Commissie van Rapporteurs, die voorgesteld hebben om zich in het tegenwoordig stadium zooveel mogelijk van discussie te onthouden en wel op grond hiervan, dat, waar reeds vroeger bij de behandeling der vorige hoofdstukken was uitgegaan van het standpunt, dat discussiën over regeeringsbeleid met demissionnaire Ministers weinig vruchtbaar kon zijn, dit voor dezen Minister van Oorlog geldt in veel sterker mate.

Immers waar het voor zijn collega's denkbaar ware, dat zij opnieuw zouden optreden tegenover de Staten-Generaal, daar het vertrouwen hun niet werd opgezegd, staan wij thans voor een gevallen Minister. Eenmaal niet meer beschikkende over het vertrouwen der Staten-Generaal kunnen betoogen zijnerzijds geen doel meer treffen. Waardigheid in acht te nemen zoo tegenover ons zelf als te zijnen opzichte schijnt dus mijns inziens gedachtenwisseling met hem uit te sluiten. En ik verkeer nog steeds in de meening, dat de groote meerderheid der Kamer er aldus over denkt. Bovendien, zooals door den voorzitter der Commissie van Rapporteurs te recht is opgemerkt: de zaak, thans door mijn geachten mede-afgevaardigde uit Gelderland ter sprake gebracht, raakt allermint de aanhangige kredietwetten. Ik kan inderdaad het verband daarvan met het door hem ter sprake gebrachte niet inzien. Indien de heer Reekers later van de Kamer verlof had gevraagd en verkregen over deze zaak te mogen spreken, ware dat natuurlijk zijn recht geweest. En die discussie kon later nuttig zijn.

Maar wat zullen wij nu zien gebeuren? Dat juist hetgeen hij verklaarde dat niet behoorde te geschieden, desondanks door hem zal worden bevorderd. De heer Reekers wensch allermint, dat quaestiën van beoordeelingslijsten hier in de Kamer behandeld worden, maar wat doet hij anders dan de zaak er met de haren bijsleepen?

Ook meende hij er tegen op te moeten komen, dat men naar

aanleiding van vage mededeelingen een ongerechtvaardigden indruk zal vestigen. Maar wat doet hij anders dan juist dit te bevorderen? Het is toch niet te verwachten, dat wij nu op de zaak-Römer behoorlijk kunnen ingaan?

Wat anders wordt dus nu verkregen, dan dat men, in strijd met het advies van den Voorzitter der Tweede Kamer, thans in deze Kamer, zonder de verdere behandeling in de Tweede Kamer af te wachten, tegenover gewraakte vage beoordeelingen in de pers, een vaag woord daartegenover zal stellen.

Mijnheer de Voorzitter! De heer Reekers heeft nog gezegd: het eigenlijk doel waarmee ik nu spreek is te voorkomen, dat door de gevoerde critiek op het Departement van Oorlog de meening zal gevestigd worden, dat, het zijn niet zijn woorden, maar daarop kwam zijn betoog dan toch neer, nagenoeg alles verkeerd is aan het Departement van Oorlog.

Welnu, in dat opzicht sta ik tegenover den heer Reekers.

Ik geloof, dat men de tucht in het leger en de legerbelangen een slechten dienst bewijst door zich op het standpunt te plaatsen dat critiek op het Departement van Oorlog bij voorbaat uit den booze is. Het gaat niet aan te ontkennen, dat aan het Departement van Oorlog zeer veel zal moeten worden veranderd. Zeker zal men ook bij die critiek zeer oordeelkundig moeten te werk gaan, maar waar de heer Reekers meent te moeten verklaren: het is alles in orde, meen ik daartegen te moeten opkomen.

De heer **Reekers**: Dat heb ik niet gezegd.

De heer **van Löben Sels**: Dan heb ik het redeveld van den heer Reekers al zeer slecht begrepen. Inderdaad ben ik zeer benieuwd bij het nalezen zijner redevoering te mogen vernemen wat dan wel de strekking is van hetgeen hij heeft gezegd.

De heer **van Rappard**, Minister van Oorlog: Mijnheer de Voorzitter! Persoonlijk verheugt het mij, dat hetgeen ik gemeend heb in de Tweede Kamer te moeten zeggen ook in de Eerste Kamer weerklink heeft gevonden. Wel verre dus van dit te betreuren, moet ik van mijn zijde daarvoor dank brengen aan den heer Reekers, die deze zaak hier het eerst heeft ter sprake gebracht.

Allereerst wensch ik mede te deelen, dat wat ik heb gemeend te moeten doen als iets wat ik bepaald mijn plicht achtte, is geweest een zuiver persoonlijke daad.

Al de blaam — lofsprekingen komen er niet bij in aanmerking — die men wgens het in bespreking brengen van deze zaak in de Tweede Kamer op personen mocht willen werpen, behoort alleen mij te treffen, niemand anders, met name geen der andere leden van het demissionnaire Kabinet. Als mij in die geheele zaak iets spijt, dan is het dit, dat, terwijl ik uitsluitend bedoeld heb, gelijk ook door mij in het begin van mijn rede over deze aangelegenheid in de andere Kamer is gezegd, *zakelijke* mededeelingen te doen, door mij de namen van afgevaardigden zijn genoemd. Als ik weer moest doen wat ik gedaan heb, zou ik het op precies dezelfde wijze doen, maar met weglating van de namen van de heeren van Idsinga en Duymaer van Twist; niet, omdat ik zou denken, dat iemand niet zou begrijpen, wie ik op het oog had en ook niet, omdat ik het verweer wilde afsnijden of omdat ik dacht, dat er dan geen verweer zou komen, maar wel omdat daardoor nog beter het cachet op mijn daad zou gedrukt zijn, welke beoogde het vervullen van een uitsluitend *zakelijke* taak, nl. op te komen tegen den smaad, onverdiend officieren aangedaan, die onder mij dienen. En ik verheug mij er in dat mijn laatste daad als Minister is geweest tegen dien smaad en tegen de verdachtmaking, welke daaruit volgt, op te komen.

Ik kan gelukkig met een bewijs aantoonen, dat dit de eenige reden is geweest, waarom ik gemeend heb in de Tweede Kamer te moeten spreken. Het artikel waarover gehandeld is, bevat ook tegenover mij scherpe critiek en ik had, al was ik demissionnaire, naar mijn gevoelen het volste recht gehad tegen die critiek op te komen, omdat bij al hetgeen er gesproken is, daar en in de pers, over het hoofd is gezien, dat de aanval, door een afgevaardigde van een der Kamers der Staten-Generaal gedaan, gericht was tegen een demissionnaire Minister. En wanneer het in het Parlement ongebruikelijk mag zijn, dat een demissionnaire Minister in het Parlement opkomt tegen zaken die, tijdens

het Parlement niet bijeen was, geschied zijn, zal het zeker niet minder ongewoon zijn, dat een afgevaardigde scherpe critiek voert tegen een demissionair Minister in een dagblad, alleen omdat hij niet kon zeggen wat hij te zeggen had, tijdens de Kamer bijeen was.

Ik geloof dat, zoolang er recht van verdediging bestaat, het aan den demissionairen Minister vergund moet zijn om van de eenige plaats waar hij dit m. i. kan doen, nl. in de Kamer, voor zich zelf op te komen tegen zulke critiek, welke hier onrechtvaardig, alsmede onjuist was, en die mij o. a. toeschreef, dat ik vooruitgelopen was op een beslissing der Kamer, hetgeen ik altijd ten sterkste geloofend heb en altijd zal blijven loochenen.

Nochtans heb ik den aanval op mij zelve niet in de Tweede Kamer besproken. Ik heb mij in deze bepaald tot een particulier schrijven aan den betrokken afgevaardigde en deze heeft naar aanleiding daarvan, in de pers telkens wat meer teruggenomen. Ik heb hem geantwoord, dat de wijze waarop hij terugtrok, niet gelijk stond met de kracht van den aanval en dat ik gedacht had, dat zulks meer het geval zou geweest zijn.

Deze *persoonlijke* zaak verder buiten behandeling latende, kom ik alleen op den aanval welke op de officieren was gericht, dien ik als hoogst beledigend en volmaakt onjuist beschouwde en waartegen ik meende, dat het mijn plicht was op te komen. Wat eigenlijk de kern van de zaak is, is zoo klein, dat men daarover zeer wel rustig zou kunnen debatteeren, om even kalm met verschil van gevoelen uiteen te gaan.

Het komt toch volstrekt niet neer, zooals het voorgesteld is, op de vraag, of men, als men achter iemands rug hem benadeelt, een deloyale daad verricht. Daarover zullen allen het wel eens zijn, maar gelijk ook uit de inlichtingen, welke thans in druk zijn verschenen, blijkt, heeft zich dit niet voorgedaan.

Het geldt hier de vraag, wanneer het oogenblik gekomen is, dat ongunstige inlichtingen over eenig jaar den betrokkene medegedeeld moeten worden. Dat oogenblik was niet daar, toen korten tijd daarna *verlangde* inlichtingen door den inspecteur of door den kolonel werden verstrekt; maar het was daar, toen weder weinig later bepaald werd, dat die *verlangde* inlichtingen moesten medewegen bij het eindoordeel over dat jaar.

Toen mijn ambtsvoorganger bepaalde, dat van de inlichtingen *geen* notitie genomen zou worden, was er natuurlijk ook geen mededeeling aan den betrokkene noodig; maar toen door mij bepaald werd, dat er *wel* notitie van genomen zou worden, werd die mededeeling *wel* noodig en is zij oogenblikkelijk gedaan. Waar blijft nu de deloyaliteit; er is niets deloyaals gebeurd. Dit stel ik op den voorgrond.

Het is verder den kolonel als deloyaal aangerekend, dat hij, wetende hoe de betrokken officier in het hierbeschouwde tactische opzicht slecht had voldaan, toch dien officier aan het eind van het jaar door mededeeling van het ingevulde op zijn beoordeelingslijst in den waan had gelaten, dat hij (kolonel) oordeelde, dat er niets bijzonders voorgevallen was. Wanneer de kolonel dat had gezegd zeer kort na het ongunstige rapport, zoodat hij wel daaraan *moest* denken, dan was er tegenstrijdigheid en reden tot verdenking van een deloyale daad geweest; het rapport echter werd verlangd ongeveer een tweetal maanden na de invulling der lijst.

Toch keur ik het af — het staat ook in de stukken —, dat de kolonel geschreven heeft: er is niets bijzonders voorgevallen. Maar het schijnt mij verkeerd rapport en invulling van de lijst met elkander in verbinding te brengen. Ik geloof en meen, dien kolonel kennende, reeds nu te mogen zeggen — ik ben nog bezig met hem te corresponderen —, dat tusschen die invulling der lijst en den inhoud der verlangde inlichtingen geen zakelijk verband bestaat. Voor zoover ik het gebeurde thans kan overzien, staat het voor mij vast, dat de kolonel, vermeenende den overste niet in aanmerking te mogen brengen voor hooger rang en zeggende dat er niet iets bijzonders was voorgevallen, op dat oogenblik niet heeft gedacht aan die enkele daad, waarop de later verlangde inlichting betrekking had, omdat het ongunstig oordeel berustte op vele dingen die niet goed waren. Ik herhaal, dat ik het niet goed vind, dat die kolonel gezegd heeft: er is niets bijzonders voorgevallen; ik heb dat afgekeurd en heb dit den kolonel mede-

gedeeld. Maar dat die weinig gelukkige uiting van den kolonel tot de gevolgtrekking zou moeten leiden, dat de betrokken overste deloyaal behandeld is, dat kan ik niet goedkeuren en daartegen meen ik te moeten opkomen.

Mijn mededeelingen in de Kamer waren mijns inziens ook om andere reden noodig.

Het is toch bekend, dat ik gemeend heb vervolging van den betrokken afgevaardigde te moeten vragen. Dit was het eenige dat voor mij openstond. Wij zijn gelukkig op het standpunt gekomen, dat wij elkander niet in de haren vliegen om een persoonlijke belediging. Maar wanneer wij onze eer aangetast achten, meenen wij wel een beroep te mogen doen op het middel van herstel, dat 's lands wetten ons toekennen, en dat is geen ander dan dat men de zaak brengt voor den rechter, opdat deze een oordeel uitspreke. Ik meen dan ook, dat juist werd gehandeld door te zeggen: „rechter, spreek gij,” maar ik wist ook, dat de betrokken wetsartikelen welke den rechter binden eenige ruimte laten en dat het dus zeer wel mogelijk zou zijn, dat de rechterlijke macht zou moeten zeggen: „hetgeen gebeurd is kan niet vervolgd worden”. Dan zou *niet* openlijk gebleken zijn, welk middel van herstel gezocht was. Ik heb dit willen coupeeren; ik heb gewild, dat voor de eer van die twee hoofdofficieren, die ik aangetast achtte, alles was gedaan wat in de macht van den chef stond om te doen. En dat is geschied.

Men denke voorts niet, dat dit ter verantwoording roepen heeft plaats gehad, zonder dat de betrokken afgevaardigde het kon vermoeden.

Ik heb het hem geschreven, en dat vind ik de loyaleit zover uitstreken, als men gaan kan. Ik heb eerst geschreven: die zaak die gij ter sprake hebt gebracht, is te erg om afgedaan te worden in een particulier schrijven, en toen heb ik in een volgend briefje geschreven: gij hebt toch wel goed gelet op wat ik u ter zake schreef; het had de bedoeling u te doen kennen, dat ik gevraagd heb u te volgen. De geheele correspondentie, die gevoerd is, kan mijnentwege door alle leden gelezen worden, maar ik meen, dat het thans niet op mijn weg ligt daarvan alle details mede te deelen. In die briefwisseling komt ook mijn waarschuwing aan den afgevaardigde voor: gij zijt op een dwaalweg. Loyaler kan men, meen ik, tegenover zijn tegenpartij niet handelen en ik achtte mij verplicht dit vooral tegenover den betrokken afgevaardigde te doen, die ook m. i. verbetering van toestanden beoogde, maar daarom nog niet zoo onjuist en beledigend mocht optreden.

Ik heb ook nergens gelezen een loyale ruitelijke intrekking van de zijde mijner tegenpartij. Zij zal zeggen: dat kan ik niet doen, want ik ben het niet met u eens. Tot op zekere hoogte geef ik dat toe. Maar dan ook geen halve intrekking. Fluk intrekken of niets, niet met doekjes omwinden.

En waarom ging het nu bij dit alles? Ik heb nog slechts van personen gesproken, maar ik moet ook spreken voor het geheel, voor het leger.

Het is mij een genot nog eens te waarschuwen, terwijl ik hier voor het laatst sta, dat — zooals de heer Reekers te recht gezegd heeft — al zulke ongewenschte mededeelingen groote schade doen aan het leger. Zij maken den band tusschen officieren van hooger en lager rang losser; zij bevorderen de critiek van de minderen op hun officieren en verminderen hun vertrouwen op deze.

Nu moge men over dit alles denken zooals men wil, maar allen die ook maar eenigszins de krijgsgeschiedenis kennen, zullen toegeven, dat al wat de tucht losser maakt en verzwakt, zich wreekt en wel juist het ergst als van het leger de redding moet komen.

Ten slotte zij vermeld, dat het indienen der inlichtingen op de reclame-Römer zooveel mogelijk door mij verhaast is. De dagtekening was 1 Februari 1908, maar die datum is op mijn last gewijzigd in 4 Februari 1908, omdat de onderteekening eerst op dien dag door mij is kunnen geschieden. Bezwaarlijk kon ik vooruit weten, dat de geheele behandeling der kredietwet zoo snel zou verlopen, als mogelijk is gebleken.

Mijnheer de Voorzitter! De heer Reekers heeft ook, mede tot mijn voldoening, gesproken over de aanvallen op het Departement van Oorlog. Het heeft mij eenigszins leed gedaan, dat de heer van

Löben Sels gemeend heeft daartegen te moeten opkomen. De heer Reekers heeft, voor zoover ik verstaan heb — ik behoef hem overigens natuurlijk niet te verdedigen — niet gezegd, dat alles zoo mooi was bij het Departement van Oorlog. Ik ken geen enkele instelling in het geheele land of in eenig Rijk van Europa, waar alles even mooi is. De heer Reekers heeft er alleen op gewezen, dat het steeds hakken op het Departement van Oorlog zoo verkeerd is, en in dit opzicht sta ik beslist aan zijn zijde. Daarmee wordt mede zeer veel kwaad gedaan. Als men alles zoo slecht vindt, waarom onderzoekt men het dan niet? Ik heb nooit gezegd, dat aan Oorlog niets onderzocht moest worden; ik heb integendeel in de Tweede Kamer gezegd: de deuren staan open, waarom komt gij er niet in? Onderzoek zal iederen Minister van Oorlog hoogst welkom zijn. Men begrijpe toch, dat, al was nu eens vroeger alles bij het Departement zooveel verkeerder geweest dan bij andere instellingen, het scherpe letten op en beoordeelen van alles wat van Oorlog uitging dan toch zuivering moest hebben aangebracht.

Ik zeg hier bepaaldelijk, dat mij niet bekend zijn eenige daden aan het Departement, waarvoor men zich ook maar eenigermate heeft te schamen.

Wie van een ander gevoelen is, doe eenvoudig een voorstel tot het instellen van een onderzoek. Dat vraag ik nu ook van den heer van Löben Sels.

Wanneer in een courant uitdrukkingen voorkomen, als bij het interview toegeschreven worden aan den afgevaardigde over wien ik hier sprak (ik citeer uit mijn hoofd en dus niet woordelijk): „Als het in de kraam van het Ministerie van Oorlog te pas komt, weet het zich wel inlichtingen te verschaffen die naar zijn zin zijn”, dan noem ik dat een beleediging en heb ik het recht te vragen, dat zulks gestaafd of ingetrokken worde.

Wanneer noch het een, noch het andere geschiedt, heb ik het recht die aantijging volkomen terug te wijzen. Dat is geen uitdrukking, van welke men zou kunnen zeggen: ik bedoel er eigenlijk niets mee.

Hierbij wensch ik het te laten, behoudens dat ik naar aanleiding van hetgeen de heer van den Biesen heeft gezegd, moet doen opmerken, dat het niet noodig was het bedoelde geld terug te vinden, aangezien het nooit weg was geweest.

De heer **Reekers**: Mijnheer de Voorzitter! Een enkel woord.

De heeren van de Commissie van Rapporteurs zijn hier zeer geharnast verschenen. Over een enkel woord dat ik tot hen heb gezegd, heb ik zeer lange critieken moeten vernemen.

De heer **van den Biesen**: Dat is maar goed ook.

De heer **Reekers**: Ik verzoek den heer van den Biesen zijn eigenaardige interjecties achterwege te laten en te wachten tot hij het woord heeft voor repliek.

Ik ontken volstrekt niet het recht van de Commissie van Rapporteurs om sommige onderwerpen niet op te nemen in het Verslag, maar ik meen, dat heeren leden van die Commissie in deze dat recht wel tot het uiterste hebben gedreven door zich hier te poseeren als een senioren-convent, dat ons kwam voorschrijven waarover wij spreken mogen en waarom niet.

Bovendien, Mijnheer de Voorzitter, ik meen, dat men niet zeggen kan, van hetgeen ik hier gesproken heb, dat het niet aan de orde was, omdat bij een begroting, zij het dan ook een kredietwet, wel degelijk aan de orde is, niet alleen de behandeling van de posten van de wet, maar ook hetgeen onder het bestuur van den betrokken Minister in het afgelopen jaar is gebeurd. Daar mag men dan ook over spreken.

Wat in het bijzonder den heer van den Biesen betreft, zou ik hem er nog op willen wijzen, dat over de opportuniteit van hetgeen gesproken wordt, zeer verschillende meeningen kunnen bestaan en dat ook een Commissie van Rapporteurs moet rekening houden met de meening van anderen, die daarin niet zitten. Zoo kan ik o. a. den heer van den Biesen er op wijzen, dat bij zijn lange redevoering over de Woningwet, de meeste leden die hun opinie kenbaar maakten, oordeelden dat de heer van den Biesen die speech ook wel tot het volgende jaar had kunnen uitstellen. Ik was het daar niet mee eens; ik vond het oogenblik wel geschikt. Intusschen is gebleken, dat die redevoering ook

van verschillende kanten buiten de Kamer groote toejuiching heeft ondervonden, zoodat omtrent de quaestie of iets opportuun, aan de orde is of niet, al zeer verschillende gevoelens kunnen bestaan.

Mijnheer de Voorzitter! De heer van Löben Sels heeft gezegd, dat ik alles aan het Departement van Oorlog in allerbeste orde vond. Door den Minister is dit reeds geresconteerd op een wijze, waaraan ik inderdaad niets heb toe te voegen. Ik heb er alleen over geklaagd, dat alles wat het Departement van Oorlog betreft op een geheel andere wijze wordt besproken en beoordeeld dan hetgeen aan andere Departementen plaats vindt. Ik zal hiermede eindigen; verder er over te spreken zou ten slotte zijn kibbelen en meer niet. Het essentiele, het practische gedeelte van de zaak is dit: als de heeren leden der Commissie van Rapporteurs mijn opmerkingen hadden opgenomen waren zij gedrukt voorgelegd en ik zou hier niet het woord hebben gevraagd. Nu er niets in het Verslag staat, heb ik gemeend, hetgeen ik daarin had willen brengen, hier te moeten zeggen. Dat is het eenige, zoodat ik volkomen mijn zin heb, zij het op een andere wijze dan ik eerst gewenscht had.

De beraadslaging wordt gesloten.

De wetsontwerpen:

vaststelling van de begroting van uitgaven ten behoeve van de voltooiing van het vestingstelsel, dienst 1908 (192),

voorloopige vaststelling van het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegroting voor het dienstjaar 1908 (228);

verhoging van de begroting van uitgaven ten behoeve van de voltooiing van het vestingstelsel, dienst 1907 (205),

worden achtereenvolgens zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: Ik geef thans het woord aan den heer Regout, die het gevraagd heeft.

De heer **Regout**: Mijnheer de Voorzitter! In aansluiting aan hetgeen ik gisteren hier gezegd heb, nog een enkel woord.

Vooraf ter voorkoming van elke onjuiste voorstelling, wil ik de opmerking maken, dat ik gisteren na afloop der openbare vergadering er voor heb gezorgd, dat de Minister van Landbouw in kennis werd gesteld met het feit, dat door mij, ingevolge de voorlezing van den brief van den Minister aan den Voorzitter dezer Kamer, over het conflict met den Mijnsraad, hier mijnerzijds mededeeling is gedaan van den inhoud van een brief door mij tot den Minister gericht.

Ik heb dit gedaan opdat de Minister tijdig zou zijn gewaarschuwd voor het geval hij het wenschelijk zou achten hier heden in de Kamer deze zaak nog te bespreken.

Ik wil hieraan toevoegen, dat uit het feit dat ik gisteren een afschrift van mijn brief aan den Minister bij mij had, niet moet worden afgeleid, dat ik reeds vooraf het voornemen had daarvan mededeeling in deze Kamer te doen; integendeel, dit schrijven had ik volstrekt niet bestemd voor openbaarmaking en uit den inhoud van den brief zelf volgt, dat ik er allerminst op had gerekend, dat alsnog onder het bewind van dezen Minister van Landbouw eenig debat of bespreking van die zaak in het openbaar zou plaats hebben.

Wanneer ik dan ook een afschrift van dien brief bij mij had, was dit uitsluitend om gisteren na afloop der vergadering van den inhoud kennis te geven aan den heer van der Wijck, voorzitter van den Mijnsraad, wiens naam meermalen in dien brief werd genoemd.

Met dit doel had ik ook gisteren vóór den aanvang der vergadering, door telephonische aansluiting ter griffie, een onderhoud met den heer van der Wijck op gisteren namiddag drie uren vastgesteld. Bij dit bezoek aan den heer van der Wijck deelde ik hem den inhoud van mijn hier voorgelezen brief mede en verzocht hem daarna mij inzage te willen geven van zijn

16de VERGADERING. — 8 FEBRUARI 1906.

Behandeling van het geschil met den Mynraad.

volledige correspondentie met den Minister, waaraan volgaarne werd voldaan.

Uit de nauwkeurige nalezing van deze stukken is mij gebleken ten eerste, dat er werkelijk in den geheelen privé brief van den heer van der Wijck niets staat waardoor de houding van den Mynraad in eenig ongunstig daglicht wordt gesteld, en in de tweede plaats, dat de vertrouwelijke wijze waarop meerdere personen in dien brief worden besproken, met beschouwingen over hun hoedanigheden en gebreken, het niet mogelijk maakten voor den heer van der Wijck om dien privé brief over te leggen ter inzage van de 150 leden der Staten-Generaal, omdat, ook in weerwil van de beste individueele bedoelingen, door onvoorzichtigheid het geheim van een zoo groot aantal personen soms niet volkomen zou worden bewaard.

Ik heb echter den heer van der Wijck er op gewezen, dat, als gevolg van zijn weigering om dien brief over te leggen, de Minister, wellicht gesterkt door het bewustzijn dat deze brief inderdaad voor dergelijke overlegging niet vatbaar is, met des te meer kracht, op grond van die weigering, het deponeren van de overige stukken van den Mynraad had kunnen afwijzen en daardoor onwillekeurig een odium werd gelegd op de houding van den raad, omdat nu verondersteld kan worden, dat in dien privé brief allerhande verschrikkelijke dingen staan ten nadeele van de houding van den Mynraad.

Ik heb den heer van der Wijck hierop gewezen, niet uit persoonlijke gevoeligheid, maar omdat ik het uit een zakelijk belang zoo jammer zou vinden, indien door een schijnbaar succes van den Minister de zoo ongewenschte bureaucratische overheersching zou zegevieren, hetgeen vooral met het oog op de toekomst slechte nawerking zou kunnen hebben.

De heer van der Wijck, dit inziende, heeft mij gemachtigd hier te verklaren, dat hij er absoluut geen bezwaar tegen heeft om afschrift van zijn geheelen privé brief in handen te stellen van een commissie, bestaande bijv. uit een vijftal leden van deze Kamer, die, na inzage van dien brief, een verslag zou kunnen uitbrengen omtrent den zakelijken inhoud, met weglating alleen van namen van personen en van beschouwingen van persoonlijke aard, welke trouwens voor de zaak zelf van geen gewicht zijn.

Een dergelijke commissie zou zich dan ook kunnen uitlaten omtrent de vraag, of door den heer van der Wijck al dan niet te recht een overlegging van den brief, ter inzage voor de 150 leden van de beide Kamers der Staten-Generaal, werd geweigerd, en bovendien of die brief wel inderdaad onmisbaar was in het dossier van den Mynraad ter beoordeeling van de quaestie.

Ik geloof, dat door deze bereidverklaring tot overlegging van dien privé brief nu toch wel alle verdenking, alsof die brief werd geheim gehouden, omdat er zulke verschrikkelijke zaken zouden instaan ten nadeele van den Mynraad, zal verdwijnen.

Ik laat het aan den Minister, die hier tot mijn groote verwondering niet aanwezig is, over, om te overleggen, op welke wijze na de bereidverklaring van den heer van der Wijck tot overlegging van zijn brief, deze zaak verder kan worden afgedaan.

De Minister zal, naar ik hoop, er nu toch wel geen bezwaar meer tegen hebben om de correspondentie tusschen Minister en Mynraad aan de Kamers over te leggen, en het komt mij voor, dat, zooals de zaak nu geloopt is, die overlegging, in weerwil van het aftreden van den Minister, zeer wenschelijk is.

Ik wil nog even opmerken, dat uit mijn gisteren hier voorgelezen brief is gebleken, dat, waar de Minister in deze Kamer uitdrukkelijk heeft verklaard, dat hij een éenhoofdig bestuur bij de Staatsmijnen alleen dan zou hebben kunnen handhaven, wanneer hij de hand had kunnen leggen op een ervaren mijnbouwkundige, dat diezelfde Minister zijn geheele, zoo breed opgezette theorie ter verdediging van een veelhoofdig bestuur heeft gezelfmoord, door te handelen in absoluten strijd met zijn eigene theorie en het directeur-generaalschap aan te bieden aan iemand die niet mijnbouwkundig is.

Waar ook de Minister verleden week aan het slot van zijn repliek met zooveel verontwaardiging heeft gezegd, dat de Mynraad vergeten heeft, dat hij is een adviseerend en geen besturend lichaam, werden de rollen door den Minister omgekeerd, want terwijl de Mynraad steeds heeft gehandeld in het volle besef van zijn taak als adviseerend lichaam, had het Departement blijkbaar vergeten, dat er een adviseerend lichaam — Mynraad geheeten — bestond. Immers, zooals ik gisteren heb toegelicht, was reeds eirde Juli aan het Departement vast besloten tot instelling en benoeming van het tegenwoordig driehoofdig bestuur, met de bedoeling om absoluut geen advies van den Mynraad in te winnen en dat alleen achteraf voor den vorm anders is gehandeld na de in mijn gisteren hier voorgelezen waarschuwing aan het Departement.

Het feit, dat ik verleden week na de repliek van den Minister, deze twee merkwaardige punten, die mij respectievelijk sedert Juli en September bekend waren, heb verzwegen, bewijst afdoende, dat ik, voor zooveel van mij afhing, getracht heb het debat niet te veel te verscherpen.

Ik zal bij afwezigheid van den Minister over deze quaestie niet verder uitweiden, doch blijf het betreuren, dat de Minister zich niet heeft weten te onttrekken aan een zeer ongewenschten hypnotischen invloed en daardoor, als het ware in de klem geraakt, heeft gehandeld op een wijze die ik allerminst had verwacht van dien bewindsman, die overigens door zijn loyaliteit te recht zoo veler sympathie had weten te verwerven.

De Vergadering wordt tot nadere bijeenroeping gescheiden.

